

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

ІСЛАМОВ МАМЕД ВІСІТОВИЧ

**РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА**

051 – Економіка

Харків – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Сільське господарство є одним з найважливіших секторів національної економіки, за рахунок продуктів якого держава забезпечує своє населення необхідними продуктами харчування власного виробництва. Наразі вітчизняне сільське господарство забезпечує 12,1% валової доданої вартості країни та близько 40% національного експорту, забезпечуючи надходження валютних коштів в країну.

Динамізація вітчизняного сільського господарства і швидкий розвиток світових ринків аграрної сировини вимагає постійного аналізу змін обсягів виробництва аграрної продукції як за регіонами планети, так і за окремими країнами – основними її виробниками.

Сільськогосподарські підприємства поступово стають повноцінними учасниками експортних операцій, формуючи власний експортний потенціал, конкуруючи з великими компаніями-експортерами та агрохолдингами. Питання вивчення чинників, що впливають на експортний потенціал сільськогосподарських підприємств, визначення шляхів розвитку їхнього експортного потенціалу в умовах постійних змін потребує подальшого дослідження.

Теоретико-методологічні аспекти розвитку експортного потенціалу та зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі України у своїх наукових роботах розглядали такі вчені, як В. Андрійчук, О. Антонюк, Т. Бабан, С. Бойко, В. Губенко, С. Кваша, І. Кобута, Н. Карасьова, П. Саблук, О. Попов, Н. Пітель, В. Онегіна та інші. Разом з цим, питання економічних механізмів формування і розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, факторів підвищення ефективності його реалізації потребують подальшого розгляду.

Метою виконання даної магістерської роботи є теоретично-методичне обґрунтування, аналіз та розробка рекомендацій щодо розвитку експортного потенціалу на основі аналізу статистичної інформації щодо експорту аграрної продукції в Україні та показників діяльності сільськогосподарського товариства.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних **завдань**:

- дослідити теоретичні та методичні підходи до визначення та оцінки поняття «експортний потенціал»;
- проаналізувати позиції України на світовому аграрному ринку та виявити потенційні експортні напрямки;

- проаналізувати показники економічної ефективності виробництва та експорту сільськогосподарської продукції підприємства;
- розробити пропозиції щодо розвитку експортного потенціалу;
- обґрунтувати доцільність диверсифікації виробництва та експорту;
- запропонувати заходи для покращення маркетингової діяльності дослідного підприємства.

При написанні магістерської роботи були використані наступні **методи дослідження**: абстрактно-логічний та монографічний – для вивчення літературних джерел, узагальнення теоретичних засад та формування висновків; спостереження, економічного та статистичного аналізу – для вивчення динаміки експорту сільськогосподарської продукції Україною, ефективності виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції досліджуваним підприємством; розрахунково-конструктивний – для визначення рівня економічної ефективності експортних операцій.

Об’єктом дослідження магістерської роботи є процес формування та розвитку експортного потенціалу сільськогосподарського товариства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних питань щодо

формування та розвитку експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Джерелами інформації є: нормативно-правова база України; статистична інформація щодо розвитку сільського господарства в Україні, статистична інформація щодо розвитку сільського господарства в світі, статистична та аналітична інформація з підприємства (ф.№1 Баланс, ф.№2 Звіт про фінансові результати, ф.№50- с.-г. Звіт про основні економічні показники роботи с.-г підприємств; періодичні видання; електронні ресурси (Інтернет).

Новизна одержаних результатів магістерського проекту полягає в розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо розвитку експортного потенціалу досліджуваного підприємства за рахунок здійснення диверсифікації виробництва та експорту, розширення ринків збуту, розвитку маркетингової політики підприємства. Найбільш важливі результати отримані у процесі дослідження, і їх наукова новизна полягають у наступному:

набуло подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні основи формування та розвитку експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств;
- аналіз чинників розвитку експортного потенціалу сільськогосподарських підприємства;

— визначення напрямів розвитку експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Публікації: 1. Ісламов М.В. Експортний потенціал аграрного сектору України. Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді : Матеріали XII Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Харків, 15 березня 2019 року). – Х.: ХНАДУ, 2019. – С. 169-171. 2. Бабан Т.О., Ісламов М.В. Диверсифікація сільськогосподарських підприємств як чинник сталого розвитку. Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції: тези доповідей VI-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (15-17 травня 2019 р.). Миколаїв. 2019. – С. 13-106. 3. Ісламов М.В. Розвиток горіхівництва в Україні. Вісник студентського наукового товариства ННІ БМ ХНТУСГ ім. П.Василенка: збірник наукових праць. Харків: ХНТУСГ, 2019. Вип. 3. С. 65-67.

Структура та обсяг магістерської роботи: кількість основних розділів становить 3 розділи, які включають 9 підрозділів; загальний обсяг магістерської роботи складає 99 сторінок, обсяг основного тексту – 89 сторінок, кількість таблиць – 16; рисунків – 7; список літературних джерел включає 64 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи формування та розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств»** розглянуто сутність категорії експортний потенціал, визначено чинники, що впливають на його формування та розвиток з урахуванням специфіки сільськогосподарських підприємств, визначено значення аграрного сектору України у формуванні її експортного потенціалу.

У другому розділі **«Економічна ефективність виробництва та експорту сільськогосподарської продукції»** проаналізовані основні показники економічної діяльності досліджуваного підприємства, визначена спеціалізація підприємства, оцінена ефективність використання підприємством ресурсного потенціалу, проведена оцінка ефективності експортної діяльності досліджуваного підприємства.

У третьому розділі **«Стратегічні напрями розвитку експортного потенціалу»** розглянуті умови та основні напрями розвитку експортного потенціалу досліджуваного підприємства, запропоновано та економічно обґрунтовано запровадження диверсифікації виробництва та експорту на досліджуваному підприємстві.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу наукових досліджень щодо розуміння поняття експортний потенціал, визначено, що експортний потенціал країни складається з експортного потенціалу регіонів, який в свою чергу складається з експортного потенціалу галузей, а експортний потенціал галузей формують експортні потенціали окремих підприємств. Експортний потенціал сільськогосподарського підприємства – це можливість підприємства виробляти та реалізовувати конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію на зовнішні ринки, що зумовлена ефективним використанням ресурсів та факторів.

2. Виявлено, що на формування та розвиток експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств впливають чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, які можна поділити на чинники пропозиції, які формуються на рівні підприємства-виробника; чинники попиту, що формуються у споживчому секторі; інституційні чинники, які включають різні рівні регулювання діяльності експортерів; інфраструктурні чинники, що впливають і на виробництво і на збут.

3. Аналіз динаміки експорту аграрної продукції показав, що у 2018 р. експорт продукції аграрного сектору становив понад 18,8 млрд дол.

США, що на 4,9% більше ніж у 2017 році У 2018 році частка товарів АПК в українському експорті усіх товарів становила 39,8%, а у 2017 році даний показник становив 41,5%. Аграрна продукція наразі експортується у 190 країн світу.

У товарній структурі аграрного експорту в 2018 році на першому місці продукти рослинного походження, з питомою вагою 53,1%, на другому жири та олії – 24,2%, третьому – готові харчові продукти – 16,2%, четвертому – продукти тваринного походження – 6,5%.

4. Сільськогосподарське товариство спеціалізується на вирощуванні зернових культур, а саме пшениці, соняшнику та кукурудзі. По результатам 2018 року підприємством було отримано дохід від реалізації продукції у розмірі 21,3 млн грн, чистий прибуток склав 1,7 млн грн. Загальна площа сільськогосподарських угідь 2363 га. Середньорічна вартість необоротних активів у 2018 році склала 13,06 млн грн., середньорічна вартість оборотних активів склала 48,9 млн грн.

5. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства показав, що основний показник використання земельного потенціалу – урожайність в 2018 році порівняно з 2016 роком, скоротилась. Так, урожайність озимої пшениці зменшилась на 34,6%, кукурудзи на зерно – на 2%, соняшнику – 15%. Фондозабезпеченість підприємства склала у 2018 році 5,53 тис грн./га,

фондоозброєність – 483,61 тис грн/особу, фондівдача – 3,12 грн, фондомісткість – 0,32 грн, норма прибутку – 2,8 %. Коефіцієнт оборотності оборотних активів становив 0,44, а тривалість одного обороту в 2018 році склала 836 днів.

6. Аналіз ефективності експорту пшениці показав, що розмір прибутку, отриманого від експорту 500 тонн зерна по ціні 174 дол. США за тонну, склав 326,6 тис грн. Рівень рентабельності становив 16,15%. Але ефективність експортної операції була меншою ніж ефективність збуту зерна пшениці на внутрішньому ринку. Рентабельність збуту пшениці на внутрішньому ринку склала 35,5%.

7. В результаті аналізу напрямків розвитку експортної діяльності підприємства були визначені сильні сторони у розвитку його експортного потенціалу, серед яких: виробництво високоякісної продукції; сучасне технічне оснащення; вигідне географічне розташування; власні міцності для зберігання продукції; сприятливий мікроклімат підприємства; потенціал розвитку галузі, збільшення обсягів виробництва. А також визначені можливості для подальшого розвитку експортного потенціалу: збільшення обсягів виробництва та експорту; розширення ринків збуту; збільшення доходів підприємства; отримання досвіду у ЗЕД; пошук партнерів.

8. Як один із напрямків розвитку експортного потенціалу підприємства було запропоновано закладення горіхового саду з метою отримання нового виду продукції, яка користується значним попитом на зовнішньому ринку. На основі економічних розрахунків встановлено, що на шостий рік вирощування рентабельність складе 44,8%, за умови збуту продукції на зовнішній ринок.

9. Ще одним стратегічним напрямком розвитку експортного потенціалу досліджуваного підприємства та сільськогосподарських підприємств в цілому є географічна диверсифікація експорту, що розглядається як процес розширення географічних напрямів експорту, асортименту, пов'язаної з цим маркетингової діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності та, як наслідок, ефективності діяльності та зниження економічних та політичних ризиків.

АНОТАЦІЯ

Ісламов М.В. Розвиток експортного потенціалу сільськогосподарського підприємства. Дипломна магістерська робота. Спеціальність 051 «Економіка». Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка.

У роботі автором було досліджено теоретико-методологічні основи формування та розвитку експортного потенціалу сільськогосподарського підприємства, визначено внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розвиток експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств в галузі рослинництва. Визначено роль аграрного сектору у формуванні експортного потенціалу України. Оцінено ефективність виробничої та експортної діяльності конкретного підприємства та визначені стратегічні напрямки розвитку його експортного потенціалу.

Ключові слова: експортний потенціал, чинники, ресурсний потенціал, ефективність експорту, стратегічні напрямки, диверсифікація.

Исламов М. В. Развитие экспортного потенциала сельскохозяйственного предприятия. Дипломная магистерская работа. Специальность 051 - «Экономика». Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко.

В работе автором были исследованы теоретико-методологические основы формирования и развития экспортного потенциала сельскохозяйственного предприятия, определены внутренние и внешние факторы, влияющие на развитие экспортного потенциала сельскохозяйственных предприятий в отрасли

растениеводства. Определена роль аграрного сектора в формировании экспортного потенциала Украины. Оценена эффективность производственной и экспортной деятельности конкретного предприятия и определены стратегические направления развития его экспортного потенциала.

Ключевые слова: экспортный потенциал, факторы, ресурсный потенциал, эффективность экспорта, стратегические направления, диверсификация.

Islamov M. V. Development of export potential of agricultural enterprise. Master's thesis. Specialty 051 – Economics. Kharkiv National Technical University of Agriculture Petro Vasylenko.

The author has investigated theoretical and methodological bases of formation and development of export potential of agricultural enterprise, determined internal and external factors that influence the development of export potential of agricultural enterprises in the field of crop production. The role of the agricultural sector in shaping Ukraine's export potential has been determined. The efficiency of production and export activity of a particular enterprise is evaluated and strategic directions of development of its export potential are determined.

Key words: export potential, factors, resource potential, export efficiency, strategic directions, diversification.